

«Tinnitus tropic» da Flurina Badel

Rico Valär dat in sguard en il nov cudesch «Tinnitus tropic» e s'occupa da las irritaziuns en sia poesia.

2

La laina sco furnitura d'energia

Avant onns era la laina la suletta furnitura d'energia en Surmeir, oz e quai sa midà.

8

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via Sommerau 32, 7007 Cuirra, tel. 081 255 57 10, redacziun@laquotidiana.ch

«Der alte Russ» da Linard Candreia

■ (anr/gc) Linard Candreia, da Stierva a Laufen, è in zunt activ scrivent e surtut publicist. En sia novissima ovra «Der alte Russ» preschenta el Peter Petrowitsch Balzer (1797–1883) dad Alvagni-Bogn. Quel è emigrà 1814 en Russia. Ad Odessa ha el fatg l'emprendissadi da pasterner-pastizier tar in Engiadinais. Tschintg onns pli tard avra el in'atgna pastizaria en il Creml a Moscau. Suenter la mort prematura da la consorta Karoline von Erasmus returna el cun il figl Alfons 1840 ad Alvagni-Bogn. Il figl daventa inschignier e va tar

il chantun Grischun. Peter Petrowitsch Balzer fa il pur, muliner e sa scolescha autodidactica-mein ad omeopraticher e pratitgescha er. Il cudesch e scrit en tudestg, cuntegna dentant era parts en surmiran. L'autur ha preschenta bain la vita communitada da l'emigrant dad Alvagni en Russia, ma era descrit vastamain ils gronds eveniments da lez temp. I sa tracta vairamain dad in'eritginta contribuziun a l'istorgia da l'emigraziun da noss antenats.

> PAGINA 2

Virtual, digital, online

La 24avla Conferenza Generala Surselva

DAD AUGUSTIN BEELI / ANR

■ Ier mesjamna ein 160 personas d'instrucziun separticipadas a Glion al Di da romontsch dalla Conferenza generala romontscha sursilvana. Penum central da scolastas e scolasts eis ei buca d'educar, mobein da preparar ils affons pil mintgagi digital. Scolasts, mussadras, catechetas e pedagogas curativas ein s'entupai ier alla dieta annuala.

Francestg Friberg, il president dalla Conferenza Generala Surselva, ha saviu beneventar a Glion 160 personas d'instrucziun.

Treis parts ein mintgamai el center dalla conferenza: scolaziun, informaziun e sentupada. Igl andament ei organisaus aschia che scolastas e scolasts han caschun da discuorer in cun l'auter, quei che vegn savens alla cuorta tras las massas da roms, coordinaziuns e termers. Gia baul ston ils affons esser habels da dumignar la veta «online» e virtuala. Ils biars ein aviarts per la digitalisaziun, igl

Ier ein 160 scolastas e scolasts separticipai a Glion al cumin dil personal d'instrucziun dallas scolas romontschas dalla Surselva.

FOTO A. BEELI

ei il sector che s'auda tier lur mintgagi. Era pils scolasts ei il computer il cumpogn indispensabel. Quei semuossa tiels

mieds d'instrucziun. Sco Friberg ha declarau ei l'incumbensa gronda quella da batter pils mieds d'instrucziun ro-

montschs che corrispundan al Plan d'instrucziun 21.

> PAGINA 3

Tons expositurs sco aunc mai

■ (anr/sr) Uonn ha la fiera da Nadal da Sursassiala liug a Mustér. Alternond vegn quella organisada a Sedrun, Medel e Mustér. Organisasdas vegnan quella fiera da Nadal mintgamai dallas uniuns da dunnas. Las dunnas da Mustér han cun Tina Bundi e Rita Huonder in comite ch'ei responsabels per la fiera da Nadal. A Mustér vegn la fiera da Nadal or-

ganisada cun grond plascher ed engaschi. Uonn san ils visitaders schizun selegrar sin tons marcadonts sco aunc mai. 50 exposituras ed expositurs ein numnadamein s'anunziat e vegnan a presentar e far amogna lur products sonda proxima, ils 23 da november dallas 13.30 entochen allas 20.00.

> PAGINA 5

Cun 50 exposituras ed expositurs vegn la fiera da Nadal a Mustér da sonda proxima ad esser aschi gronda sco aunc mai.

MAD

Migra comunicaziun a Vaz

■ (anr/gns) Marde seira è igl cunsegl communal da Vaz s'inscuntra per la 9avla seduta. Tranter oter è nia preschento igl model directiv digl territori communal. Chel ò caschuno per pulitas discussiuns tar igls 15 commembers digl parlamaint da cumeegn. El seia elaboro mengia detaglea e

singuls tgapetels seian fixos, er schi fashess magari basigns da far midadas tar chels. I dovra urgent ena migra comunicaziun davart dalla suprastanza, è nia detg. En tema è er stada la nova piazza da sport.

> PAGINA 9

MUSTÉR

Plan directiv duai pussibilitar svilup

(rtr) Il plan directiv chantunal pretenda da las vischnancas grischunas ch'ellas elavurian in maletg directiv communal. Quel duai esser in instrument per las autoritads per chanalisar e pussibilitar in svilup persistent. La populaziun na po betg far recurs cunter in plan directiv, ma mintga abitant ed abitanta po far il proxim mais propostas. Quellas vegnan alura tractadas da la cummissiun e da la suprastanza communal. Sche la proposta ha er in niz surordinà per la populaziun, alura vegn ella er resguardada. Sche la proposta tanghescha dentant sulet interess privats, alura na vegn quella betg resguardada, declara il president communal Robert Cajacob. Il mument vegn il plan directiv communal exponì ed ils convischins pon far propostas anc fin ils 18 da december. Alura vegn la proxima fasa nua che la planisaziun locla cumenza e vegn elavurada da la suprastanza. En quest connex vegnan era las novas zonas da bajegiar definidas che ston alura vegnir approvadas a l'urna. Cunter quellas decisions pon ils pertutgads alura far recurs fin al Tribunal federal. La finamira concreta è d'avair realisà ed approvà la planisaziun dal territori fin il mars 2023.

Fin 1,5 milliuns passagers

Festa pel giubileum dal tunnel dal Veraina

DA FLURIN ANDRY / ANR

■ La colliaziun tras il tunnel dal Veraina ha scurzni il viadi da l'Engiadina Bassa e Val Müstair i' l'Grischun dal nord e giò la Bassa per bainquant. Da quel avantag fan adöver numerus passagers. Vainch ons davo l'inauguraziun dal tunnel dal Veraina haja dat darcheu festa, il prim a Lavin e davo a Clostra. Ils respun-

sabels da la Viafier retica (VR) cul directur Renato Fasciati e'l president dal cussagl administrativ da la Retic Stefan Engler han discursu da l'importanza da quista colliaziun pella Regiun Engiadina Bassa Val Müstair, ma eir pella VR svesa. Engler ha manzunà chi gnia invlidà minchatant cha sper ils in media 75 trens per trasportar autos curseschan mincha di eir 56 trens per personas e ses trens

per marchanzia tras il tunnel: «Cun quels ses trens vegnan transportadas in media 85'000 tonnas marchanzia l'on, uschea as spargna bundant 11'000 viadis cun camions», ha dit Engler, «e da la pussibilità da rivar cul tren in Engiadina ed inavo han fat adöver l'on passà tenor nossas calculaziun fin 1,5 milliuns passagers.»

> PAGINA 7

Fö pel giubileum dal tunnel dal Veraina.

FOTO F. ANDRY

40047

9 771424 749004

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

Cumin dil persunal d'instrucziun

160 scolastas e scolasts ein separticipai ier al Di da romontsch

■ (anr/abc) Ina gada ad onn entuorn miez november han scolastas e scolasts dalla Surselva conferenza. Ier mesjamna ei quei stau il cass, ils affons han giu liber in entir gi. 160 persunas d'instrucziun ein separticipadas a Glion al Di da romontsch dalla Conferenza generala romontscha sursilvana. Scolasts, mussadras, catechetas e pedagogas curativas ein s'entupai ier alla dieta annuala. Buca tutas, il Di da romontsch ei reservaus per las scolas romontschas. La Conferenza Generala Surselva (CGS) ei ina da treis organisaziuns che rimnan el Grischun il persunal d'instrucziun romontsch. Ella exista dapi 1996, uonn ei pia stau la 24avla conferenza. Ensem culla Conferenza Generala Ladina e quella dil Grischun central eis ei in pulit potenzial sindical cun pli che 400 persunas. *Francestg Friberg*, il president dalla CGS, ha saviu beneventar a Glion 160 talas. Treis parts ein mingamai el center dalla conferenza: scolaiziun, informaziun e sentupada. Per la tschunavla gada ei la dieta stada ellas localitads dalla claustra dallas soras dominicanas. Igl andament ei organisau aschia che scolastas e scolasts han cuschun da discuorer in cun l'auter, ei dat pausas ed era els luvratoris san ins sebrattar e tgirar il contact che vegn savens alla cuorta duront igl onn.

Cu la controlla sociala regeva

Quei fuva pli baul buc auter cun scolas cumplexivas cura ch'in scolast stueva instruir sis classas. Lu fuvan scolasts forsa pli isolai, ed els stuevan ademplir ed occupar uffecis el vitg. Ei secaveva da sesez ch'il scolast dirigeva il chor ni la musica, forsa era omisidus. Ad el confidav'ins tut, el haveva denton era ina pulita pussonza. Gliez ha *Cornelia Vinzens* confirmau all'entschatta dil Di da romontsch. L'au-

La suprastonza dalla Conferenza Generala Surselva: (sesend) Ricarda Caderas e Catarina Steger; (davos da sen.) Aluis Hosang, Francestg Friberg, Pieder Antoni Halter (demissiunau), Adrian Cathomas (niev en suprastonza).

FOTO A. BEELI

tura dil cudisch «Nus savevan da nuot auter – Etwas anderes kannten wir nicht» ha prelegiu passaschas da discuors ch'ella ha fatg cun ina retscha attempai. Il cudisch ch'ei cumpariu avon treis onns ei semussaus sco grond success. Dall'emprim'ediziun cun 2000 exemplars ein tuts vendi. Igl ei in'exceptziun che la casa editura ei sedecidida da stampar ina secund'ediziun cun 1000 exemplars. La moderatura *Myriam Pelican-Camenisch* ha discurreu cull'autura Vinzens. El cudisch cumprovan tuts protagonistis autenticein la controlla sociala che regeva pli baul. Augseggers, scolasts e presi-

dents da vischnaunca savevan cumandar las fiastas, esser partischonts ed influenzar la veta da singuls. Ei deva els vitgs omisidus, pussents e beinvulents. Igl auditori ha saviu prender notizia ch'igl ei semidau oz malamein en tschella direzioni. Savens ei il persunal da scola sutta mess a regulaziun e squetsch da surengiu e sutensi.

Las pedagogas ed ils pedagogs dad oz ein confruntai cun numerusas sfidas. Lur pensum central eis ei buca pli d'educar, mobein da preparar els per la veta professunala. Gia baul ston els esser habels da dumignar la veta «online» e virtuala. Af-

fons ein aviarts per la digitalisaziun, igl ei il sectur che s'auda tier lur mintgagi. En siu rapport annual ha il president dalla CGS dau ina survesta da quei che fatschenta la suprastonza dalla CGS. Era pils scolasts ei il computer il mintgagi. Sco Friberg ha declarau ei l'incumbensa gronda quella da batter pils mieds d'instrucziun romontschs. Las treis conferenzas dils scolasts romontschs han decidu il mars d'uonn d'implementar il material didactic dil Center linguistic online da niev silla pagina generala dils scolasts grischuns www.unterrichtsmaterial.ch. *Conradin Klais* ha surpriu l'incumbensa

da menar vinavon il project «Celion» per tutas treis conferenzas.

Oz regia online

Sur la reit funcziunan era auters survetschs, per exempel Mediomatix. Igl ei in project per producir e distribuir mieds d'instrucziun idiomatics cumpatibels cul Plan d'instrucziun21. Finamira eis ei da crear mieds innovativs en fuorma analogica e digitala per l'instrucziun romontscha ella 2. classa primara tochen la 3. classa dil scalem secundar I. Mediomatix producescha ina massa material. Igl onn 2021 duei il davos tom cumparer, igl ei il mied d'instrucziun sursilvan per la 6. classa primara.

Sco Friberg ha annunziu ei ina gruppa vidlunder d'elaborar in concept per ina nova fibla sursilvana. Quella vegn a sebasar sillas fiblas dils onns trenta e sissonta ch'han surviu a treis generaziuns d'affons sursilvans. Secapescha ch'il niev mied ei adattaus als basegns dil temps.

Mieds didactics per las scolas dat ei plinavon tier org luvratoris d'eveniment ch'il Museum Regional Surselva porscha. En dus tals han ils participonts dil Di da romontsch saviu fuffernar: «Ils Schuobacheclers» e «Dil graun al paun» dattan investa el mintgagi da pli baul. El temps che tut ei trasora online dueien ils affons tener in cert ligiom cuagl ambient rural dil vitg e las ragischs da quel. Pertuccont gliez ha Pelican-Camenisch rendiu attent alla fin da siu discuors cun Vinzens. Ella ha animau scolastas e scolasts da tgirar els vitgs il contact culs attempai. Il brat denter giuven e vegl porschi muments custeivels per tuts.

Glieud veglia che discuori da pli baul seigi bein cuntrast cul mund virtual. Ord tals contacts denter glieud giuvna e glieud veglia el vitg sappi denton nescher nungetg bia persistent per ina cuminanza d'in vitg.

«La Regiunala 19» – ella Cularta

12 artistas ed artists muossan lur ovras a Laax

■ (anr/abc) Dumengia proxima ei l'avertura festiva d'ina nov'exposiziun ella galleria Cularta a Laax. Per l'emprema gada dat ei leu ina «Regiunala», in'exposiziun d'artistas ed artists cun relaziun persunala tier la regiun. Avon prest in onn ha la galleria Cularta a Laax

avert sias portas. Ell'emprim'exposiziun ein differents artists ed artistas sepresentai cun ovras da tuts genres, fuormas e stils. In onn pli tard dat ei puspei in'exposiziun da gruppa. Il settember vargau ha la galleria envidau artistas ed artis dalla regiun sco era cun ina relaziun persu-

nala en special cun Laax da separticipar alla «Regiunala 19». Igl ei in'exposiziun che duei dar ina survesta dalla lavur artistica actuala en Surselva. Ils interessents han saviu inoltrar tochen l'entschatta october in dossier cun ina proposta per l'exposiziun ed in ni dus objects. Sin funda-

ment da quella publicaziun ha ina giuria externa da tschun persunas saviu eleger denter 30 dossiers ch'ei arrivai ella Cularta. Dalla giuria han fatg part *Annatina Dermont, Ester Vonplon, Flurina Manensch, Remo Arpagaus* e Marita Buchli.

Dumengia proxima envida la curatura *Yvonne Gienal* alla vernissascha. Sco ella communichescha vegnan las suandontas artistas ed ils suandonts artists ad esser presents alla «Regiunala 19»: *Remo Albert Alig, Ursula Bapst Brunner, Lea & Adrian, Marc B. Bundi, Notta Castisch, Jane Gillespie, Gudelia Kobelt Mleczek, Mathias Kunfermann, Ruth Küng, Riccarda Müller, Ursula Sandmeier* e *Heinz Wasser*. Quels 12 artists ed artistas vegnan ad esser presents dumengia proxima. L'exposiziun entscheiva cun ina performance dil duo Lea & Adrian. Ei seigi duas persunas, da Cuera e Berlin, naschidas 1981 e 1980, cun posiziun artistica ed auturs comunabels. La «Regiunala 19» ei cumbinada cun ina retscha d'occurenzas accumpignontas. Ils 27 da december ei in concert cul tetel «Cello Suiten III» en collaboraziun cul festival da musica filmsfestival. Ils 2 da schaner 2020 vegn Remo Albert Alig a referir dil «Mutus Liber – ina antologia hermetic-poetica». Ils 11 da schaner 2020 suonda lu ella Cularta ina sentupada cul num CanArta. Igl ei ina scuntrada d'artistas ed artists dalla regiun.

La vernissascha dalla «Regiunala 19» ei dumengia proxima, ils 24 da november allas 11.30 ella Cularta a Laax gest sper il Lag Grond. La Regiunala 19 cuozia tochen ils 12 da schaner 2020.

La «Regiunala 19» ella Cularta a Laax porscha ina sentupada cun diversas fuormas digl art.

FOTO A. BEELI

AUGURIS

Acquistau il diplom d'emprer autobiolog

(cp) Cordiala gratulaziun a *Madalena Bürgi-Demont* ed *Onno Wesseling*. Els han astgau retscheiver il diplom sco cussegladral/-er d'emprer a moda e maniera autobiologica da Maria Schmid-Spirig. Gia dapi 40 onns dat ei quella fetg fascinanta metoda. La metoda ABL ei reconuschida dalla Fundaziun svizra per medischina complementara (Asca).

Primavera 2020 astgein nus selegrar sil secund cudisch da Maria Schmid-Spirig.

Dapli informaziuns mira sut ablchur.com

